
UDK: 343.819.5]:616-052(497.5)“1945/1946“

Izvorni znanstveni članak

Primljen 31. V. 2015.

DUBRAVKO HABEK

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

dubravko.habek@os.t-com.hr

LOGORAŠI KAŽNJENIČKOGA LOGORA U VELIKOJ PISANICI LIJEČENI U BJELOVARSKOJ BOLNICI (1945. – 1946.)

Sažetak

Rad je na temelju neistraženoga arhivskog gradiva dao podatke o bolesnima i umrlima logorašima Kažnjeničkoga logora u Velikoj Pisanici, mjestu nedaleko od Bjelovara. Istraživanjem je utvrđeno 84 oboljelih ili ranjenih logoraša oba spola i djece, koji su upućeni na liječenje u bjelovarsku Okružnu bolnicu te liječeni tijekom ljeta 1945. godine. Liječenja su bila s raznim ishodima, i to: izliječen, poboljšanoga stanja, neizliječen ili pak preminuo s podacima o smrti. Od pobola jasno se uočavaju poveznice uvjeta života i uhranjenosti u logoru s bolestima, poput zaraznih bolesti (tifus, dizenterija, tuberkuloza, difterija), spolnih zaraznih bolesti (endometritis, lues), upalnih bolesti (apscesi, flegmone) pa sve do pobačaja sa smrtnim ishodom zbog sepse i prijevremenih porođaja, tipičnih za logorske uvjete. Prema podacima u ispitivanome razdoblju umrlo je četvero logoraša, od kojih tri žene, koje su preminule od posljedica infekcija i sepse, i jedan muškarac od srčane bolesti i iznemoglosti.

Budući da točan broj logoraša, oboljelih, nestalih i umrlih u velikopisaničkome kažnjeničkom logoru tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata još uvijek nije istražen i utvrđen, ovaj rad je prilog za daljnja istraživanja u razjašnjavanju uvjeta života, pobola i pomora zatočenih u Kažnjeničkome logoru u Velikoj Pisanici.

Ključne riječi: Kažnjenički logor, Velika Pisanica, Bjelovar, bolnica, pobol, pomor

Uvod

Nakon Drugoga svjetskog rata u Bjelovaru i okolici je postojalo nekoliko zarobljeničkih logora u kojima je bilo najviše zarobljenih pripadnika njemačke narodnosti, civila i vojske, te Hrvata, bivših domobrana, i ostalih koji su nakon završetka rata proglašeni sumnjivi ili krivi. Tako su poznati Zarobljenički njemački logor u Bjelovaru, Zatvor okružnoga suda u Bjelovaru (što je bio i zatvor OZNE) te logori u Velikoj Pisanici, Palešniku i Mikloušu. Neki su bili prolazni, a neki stacionarni i opstajali nekoliko godina poslije rata.

O zarobljeničkome / kažnjeničkome logoru u Velikoj Pisanici, selu dvadesetak kilometara udaljenom od Bjelovara, napisano je nekoliko radova koji dokazuju postojanje logora i ambulante u njemu, opisuju uvjete u logoru te pobol i pomor zarobljenika.¹ Uvjeti su bili epidemiološki nepovoljni, a populaciju logoraša činila su mala djeca te muškarci i žene mlade, srednje i starije dobi. Bili su neishranjeni i u ratnome / poratnome stresu², a velik je bio i broj oboljelih koji su liječeni u logorskoj ambulanti. Teži bolesnici upućivani su na liječenje u bjelovarsku Okružnu bolnicu ili pak, rjeđe, u Zarobljeničku armijsku bolnicu, koja se nalazila u bjelovarskome zarobljeničkom logoru. Točan broj zaprimljenih i liječenih logoraša nepoznat je jer dokumentacija nije sačuvana, tj. pronađena. No, u prijavnima zapisnicima i matičnima knjigama te Mrtvarniku bjelovarske Okružne bolnice pribilježeni su svi bolesni logoraši koji su zaprimljeni i liječeni u bolnici s ishodom.

-
- 1 Usp. VLADIMIR, GEIGER, „Logor Velika Pisanica 1945. godine”, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice/VDG Jahrbuch 1999.*, Osijek, 1999., str. 151. – 160.; ZLATKO IVKOVIĆ – JOSIP VUSIĆ – ANITA BLAŽEKOVIĆ, *Jugoslavensko nasilje i prešućivane žrtve 2. svjetskog rata i poraća s područja današnje Bjelovarsko-bilogorske županije*, Matica hrvatska Ogranak Bjelovar, Bjelovar, 2010., str. 53.
 - 2 V. GEIGER, „Folksdojčeri u sabirnom logoru Velika Pisanica 1945.“, *Jugoslavensko nasilje i prešućivane žrtve 2. svjetskog rata i poraća s područja današnje Bjelovarsko-bilogorske županije*, Matica hrvatska Ogranak Bjelovar, Bjelovar, 2010., str. 722. – 731.

1. Istraživanje

Prilikom istraživanja u Državnome arhivu u Bjelovaru pronađen je popis 84 oboljela ili ranjena logoraša, oba spola i djece koji su upućeni u bjelovarsku bolnicu na daljnje liječenje s raznim ishodima: izliječen, poboljšanoga stanja, neizliječen ili pak preminuo s podacima o uzrocima smrti. Doduše, neki podatci nisu cjeloviti, pa su upisani u tablicu prema postojećim podacima crpljenih iz Matičnih knjiga i prijamnih zapisnika, te Mrtvarnika bjelovarske Opće bolnice (Tablica 1.).

Prvi logoraš iz zarobljeničkoga logora upućen je 19. lipnja 1945. u bjelovarsku Opću bolnicu na liječenje, a posljednji je upisan u bolničke protokole 8. lipnja 1946. U sljedećoj godini nema upisanih preminulih logoraša / zarobljenika u Mrtvarniku bjelovarske bolnice. Kod svih zaprimljenih bolesnika u bolnicu vidljivo je, na temelju osnovnih podataka, da su logoraši u logoru u Velikoj Pisanici isključivo civilne osobe, od kojih je velik broj pripadnika njemačkoga naroda oba spola – muškarci, žene i djeca. Valja napomenuti da se u protokolima tijekom 1946. spominju i logoraši, odnosno zatvorenici zatvora OZNE (Odjeljenje zaštite naroda) i Okružnoga zatvora u Bjelovaru, koji su bili upućivani na liječenje u bolnicu. Valja spomenuti da, očito zbog ulaska vojske u grad početkom svibnja 1945. godine, nedostaju podatci u spomenutim bolničkim knjigama za vrijeme od (24. 4.) 28. 4. do 7. 6. 1945. godine.³

U logoru je bila logorska ambulanta u kojoj su ponajviše radili zarobljeni liječnici i bolničari, liječili i pomagali bolesnima, iznemoglima i ranjenima u okolnostima i logističkoj potpori koju su imali u lijekovima i instrumentariju. Teške su bolesnike upućivali na liječenje najčešće u Bjelovar, i to u Okružnu bolnicu, a nekolicinu (njih četvoricu) u Zarobljeničku bolnicu zarobljeničkoga njemačkoga logora, koja je bila u logoru u Vojnoviću.

Dva liječnika se spominju u Kažnjeničkome logoru Velika Pisanica. Radila su u postojećoj ambulanti. To su Ivan Vedriš, liječnik koprivničke bolnice, i gradski liječnik Martin Široki. Obojica su oboljela i liječila se

3 Usp. HR-Državni arhiv Bjelovar (dalje DAB) 3950-a-4, Matična knjiga Opće bolnice Bjelovar 1945. – 1947.; HR-DAB 39 PO-a-8. Mrtvarnik Banovinske / Državne / Okružne bolnice Bjelovar 1930. – 1948.

u bjelovarskoj Okružnoj bolnici.⁴ Također, u bolnicu su kao bolesni logoraši upućeni i svećenici Juraj Kranjčec i Stjepan Kovačić. Istraživanja su otkrila i imena i prezimena, primjerice zapovjednika logora Ivana Novosela te logorske „milicionarke“ Milke Graovac, neudane dvadesetogodišnjakinje rodom iz Gospića, koja je obitavala u Pavlovcu 54. Ona je također liječena u bjelovarskoj bolnici na Kirurškome odjelu i to od 12. ožujka 1946. do 15. ožujka te godine zbog *cholecystitisa*. Uprava Kažnjeničkoga logora u Velikoj Pisanici uputila ju je na liječenje.⁵

Tablica 1.

Popis oboljelih ili ranjenih logoraša Kažnjeničkoga logora Velika Pisanica, koji su upućeni u bjelovarsku bolnicu na daljnje liječenje od 1945. do 1947. godine

Rbr.	Ime i prezime logoraša, dob, bračno stanje, vjera, zanimanje, mjesto rođenja / življenja	Dijagnoza zbog koje je primljen u bolnicu	Datum prijama u bolnicu	Datum otpusta i ishod liječenja
1.	Mijo Smuđ, 1899., rkt., oženjen, rodom iz Pobjenika, Kalinovac	<i>Dysenteria</i>	19. 6. 1945.	18.7.1945. izliječen
2.	Ivan Sesvečan, 1901., rkt., oženjen, krojač, Otrovanec	<i>Enterocolitis acuta</i>	19.6.1945.	18.7.1945. izliječen
3.	Alfons Eptsliht, 1888., rkt., oženjen, Kutina	<i>Nije upisana</i>	4.8.1945.	16.9.1945. izliječen i vraćen natrag u logor
4.	Katarina Buzančić, 37. g., rkt., udana, kućanica, Bjelovar	<i>Typhus exanthematicus. Parotitis abscondens, Pneumonia dextra</i>	7.8.1945.	Umrla 12.8.1945, ukopana 14.8.1945. po stranci (na bjelovarskom gradskom groblju)
5.	Juraj Kranjčec, rođen u Đurđevcu, župnik u Varaždinskim Toplicama	<i>Noduli haemorrhoidales extr. Inflammati. St. post enterocolitidem</i>	23.8.1948.	6.10.1945. poboljšano
6.	Slavica Kaplan, 1916. iz Zagreba i dijete Marija (dva mjeseca) - upućeni iz ambulante logora u V. Pisanici	<i>Scabies</i>	26.8.1945.	29.8.1945. izliječene i vraćene natrag u logor

4 Usp. DUBRAVKO, HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, Tonimir Varaždinske Toplice – Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2015.

5 Usp. HR-DAB 3950-a-4, Matična knjiga Opće bolnice Bjelovar 1945. – 1947.

7.	Dr. Martin Široki, 1899., rkt., oženjen, liječnik, gradski fizik iz Virja	<i>St. subfebrilis post dysenteriam. Abscessus pectoris lat. sin.</i>	26.8.1945.	6.10.1945. izliječen i poslan natrag u logor
8.	Stjepan Ipšin, 35.g.,	<i>Myodegeneratio cordis. Cachexia</i>	27.8.1945.	27.8.1945. umro (istoga dana kada je primljen)
9.	Stjepan Peroš, 1904., Nova Pazova	<i>Icterus</i>	27.8.1945. ?	7.9.1945. izliječen
10.	Martin Lang, 1928., evang., neoženjen, N. Pazova	<i>Contusio capitis</i>	27.8.1945.	31.8.1945. izliječen
11.	Karlo Faj, 1899., evangelik, oženjen, Austrija	<i>Enteritis acuta</i>	27.8.1945.	7.9.1945. izliječen
12.	Ladislav Beus, 1897., rkt., oženjen, Ruma	<i>Typhus exanthematicus</i>	27.8.1945.	21.9.1945.
13.	Slavko Perković, 66. G., rkt., oženjen, viši financijski savjetnik	<i>Enteritis acuta</i>	28.8.1945.	7.9.1945. izliječen
14.	Marija Brnčić, 1909., rkt., udana, Zagreb, upućena iz ambulante logora	<i>Myoma uteri Bronchitis gravis</i>	29.8.1945.	19.10.1945. neizliječena vraćena u logor
15.	Josip Bartolčić, 1902., rođen u Đakovcu, obitava u Ferdinandovcu	<i>Emphysema pulmonum</i>	30.8.1945.	7.9.1945. vraćen u logor
16.	Franjo Jurčić, 1901., rkt., Virje	<i>Psychoneurosis</i>	30.8.1945.	7.9.1945. izliječen
17.	Antun Čolak, 1907., rkt., oženjen, Janjivo	<i>Tbc. pulmonum (otvorena)</i>	30.8.1945.	15.9.1945. neizliječen
18.	Stjepan Kovačić, 1870., rkt. župnik iz Molvi	<i>Arteriosclerosis</i>	31.8.1945.	16.10.1945. poboljšan i vraćen natrag u logor
19.	Slavica Kranjčec, 1920., iz (Oseka) Popovače, upućena iz ambulante logora u Pisanici	<i>Typhus abdominalis</i>	17.9.1945.	30.10.1945. izliječena
20.	Katarina Elsas (Ulsas), 1901., rkt., udana, Topola (Kikinda)	<i>Typhus abdominalis</i>	18.9.1945.	30.9.1945. izliječena
21.	Greta Elsas (Ulsas), 9 g., rkt., Kikinda	<i>Typhus abdominalis</i>	18.9.1945.	30.9.1945. izliječena
22.	Ivan Ulrich, 1876., D. Češka, obitava u Zavidovićima	<i>Erysipelas antebrachii</i>	19.9.1945.	15.10.1945. izliječen i vraćen u logor
23.	Kata Bom, 1892., rkt., udana, Gajdobice (Bačka Palanka)	<i>Abscessus capitis et brachii lat. sin.</i>	21.9.1945.	17.10.1945. izliječena
24.	Franciska Njavro, 1913., rkt., udana, Srijedska	<i>Endometritis</i>	21.9.1945.	3.10.1945. izliječena

25.	Katica Veiler (Veiber), 1922., rkt., neudana, Đakovo	<i>Scarlatina</i>	23.9.1945.	16.10.1945. izliječena i vraćena u logor
26.	Roza Knip, 35. god., rkt., udana, rodom iz Subotice	<i>Abortus incompletus. Anaemia gravis. Sepsis</i>	25.9.1945.	Umrta 7.10.1945., ukopana 8.10.1945. (nepoznato mjesto ukopa, vjerojatno groblje u Bjelovaru ??)
27.	Magdalena Vitman, 1940., evang. N. Pazova	<i>Typhus abdominalis</i>	26.9.1945.	9.10.1945. izliječena
28.	Marija Fundić, 22. g., rkt., neudana, Suha Katalena	<i>Lues II</i>	27.9.1945.	16.11.1945. izliječena
29.	Štefa Halužan, 30.g., rkt., udana, Gudovac 39	<i>Adenoma mammae sin.</i>	27.9.1945.	24.11.1945. poboljšano
30.	Herte Denić-Vasman, 1917., rkt., neudana, rođena u Tuzli, živi u Popovači	<i>St. Febrilis. Cystitis specifica ?</i>	28.9.1945.	6.10.1945., neizliječena
31.	Josip Tot, 1900., evangelik, oženjen, Legrad	<i>Icterus</i>	29.9.1945.	30.10.1945. izliječen
32.	Ankica Šulc, 1901., rkt., udana, rođena u Čepinu, obitava u Zagrebu	<i>Ischias ac.</i>	1.10.1945.	8.10.1945. neizliječena
33.	Štefaninja Keruc, 1896., rkt., udana, rođena u Cetinguadu	<i>Psychoneurosis</i>	1.10.1945.	16.10.1945. poboljšano
34.	Neža Premuž, 1905., starokatoličke vjeroisp., udana, V. Trgovišće	<i>Pneumonia sinistra</i>	1.10.1945.	8.11.1945. izliječena
35.	Marija Bruker, 1920., rkt., udana, Subotica	<i>Typhus abdominalis</i>	2.10.1945.	23.10.1945. izliječena
36.	Marija Rožman, 1926., rkt., neudana, Lučinci	<i>Typhus abdominalis</i>	4.10.1945.	23.10.1945. izliječena
37.	Josipa Eisenberger, 1886., evangelik, neudana, Mađarska	<i>Nephritis chr</i>	7.10.1945.	19.10.1945. neizliječena
38.	Vera Gašparović, 25. g. rkt., Nova Gradiška	<i>Tbc hili pulmonum</i>	7.10.1945.	8.11.1945. izliječena
39.	Ivanka Golenko, 63., rkt., udana, Samobor	<i>Ischias dex.</i>	7.10.1945.	16.10.1945. neizliječena
40.	Ljubica Hudorović, 18. g., rkt., neudana, Zagreb	<i>Tbc pulmonum dex.</i>	7.10.1945.	16.10.1945. poboljšano
41.	Ankica Prizmić, 29. G., neudana, rođena u Veloj Luci	<i>Salpingitis chronica lat. sin.</i>	7.10.1945.	17.10.1945. izliječena
42.	Fanika Heimbring, 41. G., rkt., udana, Maribor	<i>Pyodermia. Furunculosis</i>	7.10.1945.	8.11.1945., izliječena

43.	Andrija Golub, 1888., rkt., oženjen, Žarovnice	<i>Emphysema pulmonum. Myodegeneratio cordis</i>	11.10.1945.	16.10.1945. poboljšano
44.	Bolto Vlahović, 1905., rkt., oženjen, Šemovci	<i>Spondylitis et polyarthritiis rheumatica</i>	11.10.1945.	16.10.1945. poboljšano
45.	Greta Albrecht, 1911., činovnica iz Zagreba, suprug Aleksandar Najman, otac Johan Albrecht	<i>Abscessus perityphliticus in obs.</i>	11.10.1945.	16.10.1945. poboljšano
46.	Marija Skerbiš, 1912., rkt., S. Louis, SAD	<i>Tm. adnexorum ac. dex. Inflammatum</i>	16.10.1945.	25.10.1945. izliječena
47.	Laura Miler, 1923., evang., udana, Crvenka	<i>Diphtheria</i>	17.10.1945.	8.11.1945. izliječena
48.	Helena Naj, 1900., evang., udana, Crvenka	<i>Polyarthritiis acuta</i>	17.10.1945.	30.10.1945. poboljšano
49.	Vanda Tuc, 1900., rkt., udana Poljska	<i>Noduli haemorrhoidales infl. Fistula ani</i>	17.10.1945.	24.10.1945. poboljšano
50.	Zora Križanec, 1909., rkt., udana, Ljubljana	<i>Nije upisana</i>	19.10.1945. na kirurški odjel	Nema podataka
51.	Franjo Capan, 1896., rkt., oženjen, Ogulin	<i>Nephritis chr.</i>	29.10.1945.	26.11.1945. poboljšano
52.	Josip Mustaf, 1881., rkt., oženjen, Klenovnik	<i>Hypertonia</i>	29.10.1945.	8.11.1945. poboljšano
53.	Ivan Pavliček, 1909., rkt., oženjen, Varaždin	<i>Asthma bronchale</i>	29.10.1945.	8.11.1945. poboljšano
54.	Ljubica Hudorović, 1902., rkt., neudana, Zagreb	<i>Tbc pulmonum sin.(zatvorena)</i>	29.10.1945.	8.11.1945. poboljšano
55.	Marija Ferijan, 1916., rkt., udana, Zagreb	<i>Endometritis</i>	29.10.1945.	24.11.1945. izliječena
56.	Štefaninja Keruc, 1896., rkt., udana, rođena u Cetingu	<i>Cholelithiasis</i>	29.10.1945.	8.11.1945. poboljšano
57.	Jelka Rogulja, 1895., rkt., udana, Ivanovo Selo	<i>Urticaria</i>	29.10.1945.	26.11.1945. izliječena
58.	Dr. Ivan Vedriš, 1898., rkt., oženjen, Koprivnica, ravnatelj koprivničke gradske bolnice, logoraš-lijječnik u logoru	<i>Atheroma faciei Grippe</i>	7.11.1945. na kirurški odjel	24.11.1945. poboljšano

59.	Gizela Vukuša, 1909., rkt., udana, Sinj	<i>Struma Basedowi</i>	7.11.1945.	24.11.1945. poboljšano
60.	Greta Albrecht, 1911., rkt., udana, Zagreb	<i>Cholecystitis subacuta</i>	7.11.1945.	24.11.1945. poboljšano
61.	Nada Stiplošek, 1922., rkt., neudana, Zagreb	<i>Endometritis</i>	7.11.1945.	20.11.1945. poboljšano
62.	Ivan Tiljak, 1910., rkt., neoženjen, Karlovac	<i>Scabies Pyoderma gravis</i>	7.11.1945.	23.11.1945. izliječen
63.	Stjepan Štrbenac, 1921., rkt., neoženjen, Zagreb	<i>Icterus</i>	17.11.1945.	26.11.1945. izliječen
64.	Mijo Funjek, 1910., rkt., oženjen, Mala Mučna	<i>Gastritis chronica</i>	17.11.1945.	26.11.1945. izliječen
65.	Zlata Lisac, 1922., rkt., udana, Zagreb	<i>Partus praematurus</i>	17.11.1945.	4.12.1945. otpuštena
66.	Štefanija Keruc, 50.g., rkt., udana, kućanica, Zagreb	<i>Typhus abdominalis</i>	20.11.1945.	Umrla 30.11.1945. i ukopana 1. 12. 1945. po bolnici
67.	Ivan Kusturin, 1888., rkt., oženjen, Kabel	<i>Emphysema pulmonum</i>	26.11.1945.	3.12.1945. poboljšano
68.	Josip Kranjčević, 1909., rkt., oženjen, Carevdar	<i>Abscessus reg. Colli</i>	6.12.1945.	13.12.1945. izliječen
69.	Ante Švinger, 1912., rkt., oženjen, rođen u Mitrovici, obitava u Karlovcu	<i>Pneumonia sinistra</i>	6.12.1945.	24.12.1945. izliječen
70.	Ana Vukolić, 1908., pravoslavne vjere, rastavljena, Laš	<i>Insufficiencia aortae</i>	18.12.1945.	24.12.1945. poboljšano
71.	Jelka Štefinčić, 1023., rkt., udana, Hrvatska Dubica	<i>Nije upisana</i>	18.12.1945. na kirurški odjel	Nema podataka
72.	Stjepan Horvat, 1919., rkt., oženjen, Šandrovac	<i>Nije upisana</i>	18.12.1945. na kirurški odjel	Nema podataka
73.	Antun Jerleković, rkt., oženjene, Kojzačić	<i>Malaria tertiana recidivans</i>	18.12.1945.	28.12.1945. izliječen, pa ponovni prijam 31.12.1945.
74.	Vlado Kobali, 1900., rkt., neoženjen, Zagreb	<i>Fractura cruris dex. post vulnus sclopetarium cruris lat. Dex.</i>	20.1.1946.	9.2.1946. izliječen
75.	Dominik Milenković, 1903., rkt., neoženjen, Otočac, pivar	<i>Diphtheria</i>	28.1.1946.	18.2.1946. izliječen
76.	Božena Markuš, 22.g., neudana, Petrinja	<i>Diphtheria</i>	4.2.1946.	18.2.1946. izliječena

77.	Stevo Popović, 1888., rođen u Kakincu, obitava u Zagrebu	<i>Myodegeneratio cordis</i>	5.2.1946.	1.3.1946. poboljšano
78.	Krešimir Devčić, 45. god., iz Zagreba, logoraš u Velikoj Pisanici upućen u Zarobljениčku bolnicu logora u Bjelovaru, a potom u okružnu bolnicu Bjelovar	<i>Nephritis ac.</i>	2.3.1946.	10.3.1946.. otpušten poboljšan natrag u zarobljениčku bolnicu
79.	Dragutin Klemše, 50. god. iz Podravske Slatine, logoraš u Velikoj Pisanici upućen u Zarobljениčku bolnicu logora u Bjelovaru, a potom u okružnu bolnicu Bjelovar	<i>Nephritis ac.</i>	2.3.1946.	10.3.1946.. otpušten poboljšan natrag u zarobljениčku bolnicu
80.	Krunoslav Vicić, 37. god. iz Kaštela Staroga, logoraš u Velikoj Pisanici upućen u Zarobljениčku bolnicu logora u Bjelovaru, a potom u okružnu bolnicu Bjelovar	<i>Nephritis ac.</i>	2.3.1946.	10.3.1946.. otpušten poboljšan natrag u zarobljениčku bolnicu
81.	Dr. Antun Andres, 37. god., rodом iz Travnika, državni činovnik u Zagrebu, logoraš upućen u Zarobljениčku bolnicu logora u Bjelovaru, a potom u okružnu bolnicu Bjelovar	<i>Thrombophlebitis</i>	2.3.1946.	10.3.1946.. otpušten poboljšan natrag u zarobljениčku bolnicu
82.	Alojz Tot, 1912., St. Ploščica	<i>Hernia ing. lat. sin.</i>	26.3.1946.	25.5.1946. izliječen
83.	Ankica Prosenjak, 1906., rkt., udana, Peteranec	<i>Graviditas m.l. IX./X.</i>	21.5.1946.	14.6.1946. otpuštena iz rodilišta
84.	Zora Slunjski, 1904., Zagreb, u pratnji djeteta. Upravnik logora Ivan Novosel je uputio kao pratnju djetetu i suprugu	Nema dijagnoze	8.6.1946. na Interni odjel	10.6.1946. otpušteni

Izvor: HR-DAB 3950-a-4. Matične knjige opće bolnice Bjelovar 1945. – 1947.; HR-DAB 39 PO-a-8. Mrtvarnik Banovinske / Državne / Okružne bolnice Bjelovar 1930. – 1948.

Od pobola jasno se uočavaju poveznice uvjeta života i uhranjenosti u logoru s bolestima, poput zaraznih bolesti (tifus, dizenterija, tuberkuloza, difterija), spolnih zaraznih bolesti (endometritis, lues), upalnih bolesti (apscesi, flegmone) pa sve do pobačaja sa smrtnim ishodom zbog

sepse i prijevremenih porođaja, tipičnih za logorske uvjete. Prema podacima u ispitivanom razdoblju umrlo je četvero logoraša od kojih tri žene, koje su preminule od posljedica infekcija i sepse, i jedan muškarac od srčane bolesti i iznemoglosti.⁶

Tablica 2. navodi devet hospitaliziranih logoraša i zatvorenika upućenih u bjelovarsku Okružnu bolnicu, i to kao dokaz postojanja i zarobljeničkih logora u Palešniku, Popovači i Mikloušu u okolici Bjelovara.⁷

Tablica 2.

Logoraši iz drugih okolnih logora i zatvora upućeni na liječenje u bjelovarsku bolnicu

Rbr.	Podatci o logorašima: ime i prezime, dob, bračno stanje, vjeroispovjest, zanimanje, mjesto rođenja / življenja, mjesto zarobljeničtva	Dijagnoza zbog koje je primljen u bolnicu	Datum prijama u bolnicu	Datum otpusta i ishod liječenja
1.	Rudolf Preglej, 1895., rkt., oženjen, mesar, Varaždin, zatvor Okružnog suda	<i>Typhus exanthematicus</i>	18. 6. 1945.	Umro 23. 6. 1945. Ukopan 25. 6. 1945. po bolnici, lijes plaća stranka
2.	Milka Markešić, 1910. rkt. udana, Srednja Diklenica, zatvor OZNE	<i>Malaria tertiana recidivans</i>	29. 6. 1945.	6.9.1045. Izliječena
3.	Ljudevit Tudić, 1906., rkt., oženjen, Lasovac, stolar, zatvor OZNE	<i>Hernia inguinalis incarcerata</i>	6. 7. 1945.	19. 7. 1945. izliječen, natrag u zatvor
4.	Stjepan Ceković, 45. God., rkt., oženjen, općinski bilježnik, Drljanovac, logoraš u Palešniku	<i>Nephritis chronica</i>	25.7.1945.	15.8.1945. poboljšan, otpušten kući
5.	Marija Peter, 1906., rkt., udovica, ratarka, Dišnik, logorašica u Palešniku	<i>Grippe</i>	28.7.1945.	8.8.1945. izliječena i otpremljena natrag u logor u Palešnik
6.	Karolina Skringer, 1899., evang., udana, Kladno, logorašica u Popovači	<i>Myoma uteri</i>	5.10.1945.	5.11.1945. izliječena
7.	Ing. Amadeo Cernelutti, 61. g., rkt., Zagreb logoraš u Popovači	<i>Tbc renis Epididymitis</i>	5.10.1945.	24.11.1945. poboljšano

6 Usp. HR-DAB 39 PO-a-8. Mrtvarnik Banovinske / Državne / Okružne bolnice Bjelovar 1930. – 1948.

7 Usp. isto.

8.	Dr. Ivo Rac, 59. god., rkt., oženjen, liječnik, Sv. Ivan Zelina <i>logoraš u Popovači</i>	<i>Nema upisane dijagnoze</i>	5.10.1945. na kirurški odjel	Nema podatka o otpustu
9.	Maria Smuk, rkt., neudana, otac Johan, majka Veronika, <i>logorašica u Mikloušu</i>	<i>Graviditas m.l. VII. Partus</i>	15.6.1946.	14.10.1946. Izliječena

Izvor: Državni arhiv Bjelovar 3950-a-4. *Matične knjige opće bolnice Bjelovar 1945. – 1947.*; Državni arhiv u Bjelovaru 39 PO-a-8. *Mrtvarnik Banovinske / Državne / Okružne bolnice Bjelovar 1930. – 1948.*

2. Rasprava

Marijan Matasović navodi da su „najveći logori za pripadnike nje-mačke manjine na području Hrvatske bili tijekom 1945./46. Josipovac kod Osijeka, Velika Pisanica kod Bjelovara, Krndija kod Đakova, Šipovac kod Našica, Pusta Podunavlje u Baranji i Tenja/Tenjska Mitnica kod Osijeka, te Valpovo“.⁸ No, poznato je da je logor u Velikoj Pisanici, udaljenoj 20 kilometara od Bjelovara, osnovan u ljeto 1944. i djelovao do ljeta 1946. godine. Bio je smješten u blizini željezničke stanice, a zbog nedostatka baraka logoraši su smješteni i pod vedrim nebom na livadama bivšega sajmišta.

Povjesničar Vladimir Geiger u svojem opsežnom istraživanju „sabitirnih“ logora daje podatke o putovanjima folksdojčera stočnim vagonima logoraša od josipovačkoga logora do austrijske granice, pa valpovačkoga logora, nekoliko dana besciljnoga i suludoga putovanja do austrijske granice i natrag, pa sve do logora u Velikoj Pisanici. Tako se navodi podatak o 831 logorašu, od čega 185 Nijemaca i Mađara u Velikoj Pisanici početkom srpnja 1945., dok je krajem srpnja te godine u logor dopremljeno od 3.500 do 4.000 osoba, a možda i 5.000 do 6.000. Geiger navodi i broj umrlih folksdojčera u logoru Velika Pisanica, koji je oko 100 prema dosadašnjim spoznajama; daje sigurni podatak 19 poimeničnih žrtava u tablici.⁹

8 MARIJAN MATASOVIĆ, *Najveći i naokrutniji logori*, Hrvatski informativni centar, Zagreb, 2011.

9 Usp. V. GEIGER, „Folksdojčeri u sabirnom logoru...“, str. 722., 728.

Drugi, pak, izvori (literatura) navode da u tome vremenu u Bjelovaru postoje zatvor OZNE i Kažnjički logor u Velikoj Pisanici. Također poznato je da su u Bjelovaru u pojedinim stambenim zgradama postojala četiri logora, uz najveći koji se nalazio na Vojnoviću (kraj Zagrebačke ulice, prostor nekadašnje Oružničke škole, a današnje vojarne) te da je Bjelovar bio važno sjecište kolona Križnoga puta kroz koji su prošle kolone s tisućama ljudi. Dio preživjelih logoraša, koji su osuđeni na zatvorske kazne, ponajviše civili, upućivani su u logor u Veliku Pisanicu, a njemački ratni zarobljenici u spomenuti Zarobljenički njemački logor na Vojnoviću. U enciklopedijskome izdanju Matice hrvatske sa žrtvoslovom pogubljenih i nestalih osoba u poraću s područja Bjelovarsko-bilogorske županije navode se logori u okolici Daruvara, Velikim Bastajima, Donjem Mikloušu i Samarici, što potvrđuje i ovo istraživanje upotpunjujući ove povremeno natuknute spoznaje o postojanju logora i u Palešniku i Popovači.¹⁰

U ovome radu opisana istraživanja potvrdila su postojanja bjelovarskoga zarobljeničkog logora iz kojega su u bjelovarsku Okružnu bolnicu dopremeni teško bolesni i umirući logoraši, a neki od njih ukopani su na bjelovarskome gradskom groblju, dok se za neke ne zna mjesto ukopa.¹¹ U tome logoru logoraši, mahom žene, djeca i starci, korišteni su kao radna snaga, pretežito u poljoprivredi, a većina ih je pomrla od tifusa, starosti, pothranjenosti i iznemoglosti. Slične su (ne)prilike bile i u gradskome zatvoru okružnoga suda i OZNE, te logora u Palešniku, Popovači i Mikloušu, gdje su nehigijenski uvjeti, manjkava prehrana i zarazne bolesti bile svakodnevnica s visokim pobolom i pomorom, ponajviše od tifusa i pjegavca te malarije.¹²

10 Z. IVKOVIĆ – J. VUSIĆ – A. BLAŽEKOVIĆ, *n. dj.*, str. 53. – 54.

11 D. HABEK, „Pokopani na ratnom groblju u Bjelovaru za vrijeme II. svjetskog rata“, *Jugoslavenko nasilje i prešućivane žrtve...*, str. 916. – 941.

12 Vidi KURT W. BÖHME, *Die deutschen Kriegsgefangenen in Jugoslawien 1941. – 1949.*, Verlag Ernst & Werner Gieseking, Bielefeld, München, 1962.

Umjesto zaključka

Nerijetko su logoraši upućivani u bolnicu na mahove, tj. u grupi, i tako i otpušteni, a neki i istoga dana. Neki su logoraši, upućivani zbog raznih bolesti ili pogoršanja osnovne bolesti, i po nekoliko puta vraćani u bolnicu na liječenje (npr. Štefanija Keruc). Tako je, primjerice, 27. kolovoza 1945. zaprimljeno u bolnicu pet logoraša iz Velike Pisanice.¹³ Bolesni logoraši zaprimani su na bolničke odjele na temelju uputnih dijagnoza (zarazni, interni, venerološki ili kirurško-ginekološki odjel), gdje su ih zaprimali i liječili tadašnji bolnički liječnici prim. dr. Franjo Fanton (Interni i zarazni odjel), prim. dr. Bela Milhofer (Dermatovenerološki odjel), prim. dr. Milan Tomašić (Pneumoftizeološki odjel) i prim. dr. Josip Jagodić (Kirurško-ginekološki odjel s rodilištem) sa sekundarnim liječnicima Stanislavom Stebnickijem (Kirurško-ginekološki odjel s rodilištem) i Nedom Kraljek-Koršić (Interni odjel).¹⁴

Budući da točan broj logoraša, oboljelih, nestalih i umrlih u velikopisaničkome kažnjeničkom logoru tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata još uvijek nije istražen i utvrđen, ovaj rad je prilog za daljnja istraživanja u razjašnjavanju uvjeta života, pobola i pomora zatočenih u Kažnjeničkome logoru u Velikoj Pisanici.

13 Usp. HR-DAB 3950-a-4. Matične knjige opće bolnice Bjelovar 1945. – 1947.; HR-DAB 39 PO-a-8. Mrtvarnik Banovinske / Državne / Okružne bolnice Bjelovar 1930. – 1948.

14 Usp. D. HABEK, „Kirurška služba u Bjelovaru tijekom II. svjetskog rata“, *Liječnički Vjesnik*, Zagreb, god. CXXXI (2009.) str. 93. – 99.

DUBRAVKO HABEK

INMATES OF THE PRISON CAMP IN VELIKA PISANICA TREATED IN THE HOSPITAL OF BJELOVAR (1945—1946)

Abstract

On the basis of unexplored archive data the paper gave information on the ill and deceased inmates of the Prison Camp in Velika Pisanica, a place in the vicinity of Bjelovar. The research found 84 ill or wounded inmates both male and female and children who were sent for treatment to the District hospital of Bjelovar and were there during summer of 1945. Treatments had different outcomes, e. g. full cure, improved condition, uncured condition or death. On the basis of living conditions in the camps morbidity is connected to diseases such as infectious diseases (typhoid, dysentery, tuberculosis, diphtheria), venereal diseases (endometriosis, syphilis), inflammatory diseases (abscesses, phlegmon), abortions with death because of sepsis and premature births, typical for camp conditions. According to the data we got four camp inmates died in the mentioned period. Three of them were women who died of infections and sepsis and one man who died of heart disease and inanition. Since the accurate number of camp inmates, ill, gone and deceased in the Prison camp of Velika Pisanica during and after the Second World War has not been researched and defined yet this paper is a contribution for further research in defining the living conditions, morbidity and death of the imprisoned in the Prison Camp in Velika Pisanica.

Key words: Prison Camp, Velika Pisanica, Bjelovar, hospital, morbidity, death